

**ВЛАДИМИР
ПИШТАЛО**

**ПРИЧЕ
ИЗ
ЦЕЛОГ
СВЕТА**

ΑΓΩΡΑ

Laguna

БЕСЕЛА НАУКА

Професор Вилиам Фалконер Жоао Роша, 1. I 1997.
Саветник за постдипломске студије
Одсека за историју
Универзитета у Мејну

Поштовани господине Фалконер,

Молио бих да ме узмете у обзир за новчану помоћ из фонда који наш факултет обезбеђује за помоћ студентима приликом путовања на семинаре. Та новчана помоћ би ми омогућила да отпутујем на научни скуп под називом „Границе интеркултурне интеракције у постхладноратовском свету”, који ће се одржати од 3. до 7. маја ове године у Атланти, Џорџија.

Имам два јака разлога зашто бих желео да присуствујем овом семинару. Први разлог лежи у чињеници да, као студент хуманистичке оријентације, не верујем ни у какве границе културне интеракције. Други и основни разлог је тај што сам чуо да семинари, као што је овај у Атланти, професорима и озбиљним постдипломским студентима, пружају прилику за повишену сексуалну активност. Моја намера је да у тој активности узем ентузијастичког учешћа.

Уверен сам, поштовани професоре Фалконер, да је дужност научника-хуманисте да гради мостове међу људима. Држим да је основни мост међу људима органске природе и да је дат мушкарцу при рођењу. Једино тај мост

нам омогућује да оно што започиње као необавезан културни додир претворимо у присну, органску повезаност.

Са мушким пријатељима неретко пијем скоч или кај-перињу и са руком на срцу вам се заклињем да немам ништа против њих. Међутим, највећи део моје академске и личне активности био је, јесте и биће усмерен ка афирмацији жена. Семинар у Атланти видим као место пуне афирмације жена, која у мом случају иде до обожавања. Читава модерна социјална историја назива се „историјом одоздо према горе”. Ретко када је историјска наука употребила срећнији израз! Одоздо нагоре... од ципелица, преко чланка и слатких листова, до колена, где строги руб сукње, макар за неко време, прекида наша истраживања. Феминисткиње неуморно понављају да традиционална историја оставља изван свог рама теме важне за жене као што су породица и сексуалност. Признајем да тема породице остаје ван мог непосредног интересовања, али што се сексуалности тиче, бацам капу увис и вичем: Ура!

Ви се, професоре Фалконер, сигурно питате шта ме квалификује за учешће на семинару у Атланти? Из приложеног писма препоруке, можете се уверити да је Дона Амадо, са Одсека за историју Колумбија Универзитета у Њујорку узвикнула:

Са ентузијазмом препоручујем јосјодина Рошу као кандидата за рушиоца интјеркултурних јраница и традицијела мосјова међу расама, нацијама и јоловима на семинару у Ајлантии. У време моје инјензивније сарадње са Рошом, умесјо да само јрође кроз рујину, као већина стјуденајша, он је увек јијшао зашјо су јримењене само

одређене технике, а не и неке групе. На моју примедбу да његова природна обдареност није највеће ранга он је одговорио бразилском пословицом да неки људи имају велике цицеле, али не знају да итрају. Убрзо сам се уверила да је у праву. У тренуцима блискости, Роши се мога замериши ирећерана комбилаивности. Међушим, сасвим је извесно да је његов укупан учинак био „врло добар” у групи од 10% студентиа који се највише истичу. Не сумњам да ће се као рушилац граница на семинару у Атланти Жоао Роша показати изузетно успешним...

У својој препоруци Lisa d'Amours, начелница одсека за антропологију Универзитета у Мејну није оклевала да призна:

Веома је пријатно имати посјодина Рошу у својој околини и интензивно сарађивати са њим. Он има тенденцију да оствари изузетно добру кооперацију и да обичне сарадничке сусрете унапреди у интимне и блиске односе. Курс који је Жоао узео са мношћокривоа је широку скалу техника. Жоао је емотиван млад човек, дубоко посвећен интериолној невербалној комуникацији. Он комуницира ефектно и са великом вештином. Жоао има добар поинцијал, али је понекад склон да робује емотивним врхунцима и ниским тачкама, што може утицати на његов учинак. Рошина активна природа не искључује излете у просјоре субмисивности. Он је осетљив за нијансе, разуман и реалистичан.

Његова способност за успостављање и одржавање чврстој мости између две особе не долази у сумњу.

Све у свему, изузетно поодан, извршан кандидат...

Поштовани професоре Фалконер, непријатељи знања неретко оптужују универзитетске институције за окосталост. Они тврде да на факултетима нема нових тенденција и да су носиоци нових идеја данас пре новинари (ти епигони епигона) него професори. Покажимо им да су промене у академском свету, започете шездесетих година, увелико ухватиле корена и до сада постале традиција. Покажимо да су нам академске слободе важније од академских ограничења и да нема тог изазова у служби сазнања које савремени амерички универзитет неће одважно прихватити. Уколико ми, држећи се ових принципа, доделите тражена средства, ја ћу на семинару у Атланти, у сваком тренутку имати на уму да сам представник историјске професије и своје Алма Матер, Универзитета у Мејну. Част наше институције и професије имам намеру да браним онолико пута колико је потребно. Спреман сам или, боље рећи, „осећам жарку жељу” да градим мостове са колегиницама из Првог, Другог и Трећег света.

Дужност ми је да вам поднесем оријентациону процену очекиваних трошкова. Та процена је следећа:

Авионска карта:	350 \$
Хотел:	600 \$
Културни садржаји, ручкови, вечере, за мене и даме са којима имам намеру да истражујем границе интеркултуралне сарадње у постхладноратовском свету:	900 \$

Икона политичке коректности,
кондоми марке „Lifestyles”: 100 \$

Верујем да 2.000 долара за наш факултет не представљају превелику жртву. За научника спремног да гради мостове у постхладноратовском свету, та сума представља неопходан малтер.

На крају, још једна ситница...

Ви се, поштовани господине Фалконер, сигурно питате како се есеј који имам намеру да презентирам у Атланти уклапа у општу концепцију семинара? Пошто је искреност мој порок, признаћу Вам да ме то уопште не брине. Назив мог есеја гласи: „Одраз инфлаторног економског циклуса у популарној култури савременог Бразила: једна мисконцепција!” Есеј анализира чињеницу да код нас у Бразилу многи људи мисле да смо сиромашни зато што немамо снега. Речима које је Ерик Хобсбаум применио на Стаљинов рад о нацији, научни допринос мога есеја може се савршено описати као „скроман, мада не занемарљив, иако деривативан...”

Уверен сам да је размена научних информација само један од елемената семинара у Атланти. Дозволите ми да инсистирам на другим елементима. Оно што би се у другим условима могло сматрати обичном разузданошћу под патронатом академије постаје бременисто културним садржајем. Далеко од својих мужава и жена, чије су слике оставили у својим кабинетима, професори који највећи део године живе као монаси имају право да се, са уздахом, подсети да су и сами људи. Прожимање различитих култура не може започети на бољи начин него прожимањем представника тих култура.

Као Бразилац, ја семинар у Атланти не могу видети другачије него као један спиритуални карневал, на коме учествују различите духовне школе самбе и чије се последице обелодањују девет месеци касније, претежно у облику књига. За мене то је један интелектуални „rodizio” или „soruba”. Семинари су место где се у наше време у академском окружењу аполонијски и дионизијски принцип слободно преплићу, где Клио, озбиљна муза историје, открива да познанство са ветропирастим Еросом може бити и те како инспиративно. То мора бити тако иначе ће, по суморним речима песника, „ово бити последња јесен и над градовима ће дувати ветрови пуни опале косе”. Једино у ситуацији у којој је муза историје Клио у потпуности отуђена од Ероса човечанство се, драги професоре Фалконер, може суочити са претњом правог „крај Историје”.

Са дубоким поштовањем,
Ваш Жоао Роша

ХРОНИКА ЛЕБДЕЊА

На самом прелазу између прошлог и овог века моја баба је залебдела од страха када је схватила да је нико од рођака није дочекао у њујоршкој луци. Деветогодишња девојчица обрела се сама у огромном Новом свету. На Елис Ајленду случајно ју је нашао Ђуро Басара и повео је својој кући у рударски град Експорт у Пенсилванији. Она је и даље лебдела од страха, па ју је Ђуро Басара држао за руку и вукао кроз ваздух, као балон. Требало јој је много времена да се спусти на земљу новог континента. Повучена девојчица се касније удала за једног Ђуриног рођака и родила моју мајку.

Колико је моја баба остала заувек уплашена од живота, толико је моја мајка била својеглаво дете. То својеглаво дете би на забавама изненада скочило и викнуло: „Митар се курва са Милевом!” Жене су је мрзеле, а ни девојчица која ће постати моја мајка није имала добро мишљење о сусеткама у Експорту.

– Све саме курветине! – говорила је.

Моја мајка је покушавала да заустави неморал у малом рударском граду. Она је и рођеног оца уходила и све дојављивала својој мајци. Кад је стари рудар сазнао за ухођење, ожиљак на челу му се продубио и поцрвенео. Бесни деда ја дохватио винско буре, изгурао га на брег изнад куће, заковао кћеркицу у буре и буре гурнуо низ падину.

Док се моја мајка окретала у бурету у Експорту, мој отац је у недалеком Вилмердингу продавао новине. У

Вилмердингу река је била загађена сумпором, а градић је био присутан црним прахом челичане. Новине које је он продавао звале су се „Питсбург Прес”. Дечак који ће постати мој отац признавао је да није волео да продаје новине:

– Новине су коштале два цента. Дешавало се да ми неко да 10 центи и каже да задржим кусур. Ја бих онда смео избројао четири броја новина и бацио их у реку.

У то време, кад је у Европи почињао Први светски рат, много је сирочади било међу нашим емигрантима у Америци. У фамилији мог оца су знали да они нису Американци. Англосаксонце су називали „кексарима” зато што једу кекс, који и није нека права храна. Мој отац је остао без оца у десетој години. Мајка му није говорила енглески и носила је неку врсту народног одела. Син је се никад није стидео. Водио ју је под руку у шетњу. Остао је без ње у четрнаестој години. Отац је заувек сломио срце свом „поочиму”, брату Тими, кад је одбио да настави школовање и уместо тога се, као осамнаестогодишњак, оженио шеснаестогодишњакињом. Од малог наследства купио је ауто „Студебекер” и почео да учи моју мајку да вози. Мајка је, као у комедији, са аутом завршила у излогу бербернице. Ускоро се млади пар преселио из Вилмердинга у Чикаго.

У време мог детињства Улица је била улица, а не нечија перцепција улице. У оно време ја сам носио кишобран не зато што сам мислио да пада киша, већ зато што сам знао да пада киша. Сад мисле да је све у свести људи. Међутим, суседства у којима смо ми живели била су стварна. Једно од граничних суседстава било је ирско, друго је било италијанско. Тамо си се лако могао потући.

У мом суседству није било банди. Мајке су седеле на улици. И старе нежење су заустављале децу на улици, пропитивали их знају ли за Пупина и Теслу и досађивали им питањима о школи.

Дошли смо у Чикаго крајем двадесетих година и мој отац је добио посао на железници. У то време имати посао била је велика ствар. Отац је могао да отплати кућу да је био неки други човек. Уместо да планира и штеди, мој отац је пуштао бркове, показивао лепе зубе у тренуцима кад је свирао тамбурицу. Звали су га „Шеик” по Рудолфу Валентину. Неко је рекао како већина Јужних Словена стално размишља „о једној ствари која ће пружити решење за СВЕ”. У случају мог оца, било је то клађење на коње. Отац је веровао да ће се клађењем на коње обогатити, јер је имао систем. Верно га се држао, па је новац губио систематски. Мајка му је отварала очи речима:

– Јебо те систем.

Отац је разрађивао систем са јеврејским момком Беном. Моја мајка се о њему изражавала лаконски:

– Јебо те Бен.

Двојица несхваћених визионара, Бен и „Шеик” налазили су се у бару и климали носевима над „системом”. Бенова жена је мрзела оца једнако колико је мајка мрзела Бена. Бенове очи су се сјајиле, свиласто, као да има грозницу. Он је жмиркао и жалио се оцу из дубине напаћеног срца:

– Кад си ожењен Мађарицом, не треба ти ташта.

Мале кладионице у којима су Бен и Шеик опробавали свој систем држала је мафија. Клађење је било илегално. Отац ме је понекад водио са собом у илегалне кладионице. Закуцали бисмо на врата и ушли у уску просторију. –

Блааблаблблблблбл! – радио је дљувао податке о свим тркама, као олук усред провале облака. На зиду су висиле листе тркалишта. Коњи су имали мистична имена. Сва сам их знао: Хајлија, Санта Анита, Арлингтон... Отац је нервозно црткао по својој листи и после ми дуго објашњавао зашто нисмо добили:

– Падала је киша тог дана, а наш коњ, знаш, слабо трчи по киши.

У мом сећању издваја се једна лепа сцена у вези са очевим клађењем на коње. Играо сам безбол на Клајборн авенији и био прилично задовољан што је сад – сад, што сам ја – ја и што играм безбол на Клајборн авенији. Тада су се пред кућом зауставила велика кола са светлећим знаком на крову. Из невиђеног луксуза који се зове такси изашао је отац и пијано промрмљао:

– Синко, иди горе и узми паре од маме, треба да платим такси.

Устрчао сам уз степенице:

– Мама! Тата је пијан. Мора да плати такси.

Мајка је увек мислила да је живот блесав и мирно је избројала новац. Сишао сам на улицу и платио такси. Тата се тетурало уз степенице и ја сам се посрамљено пео за њим. „Пјано!” насмејала се мајка оцу у лице кад смо ушли у стан. Одједном, отац се усправио и у тријумфу показао своје лепе зубе. Посегнуо је руком у џеп и почео да вади и наоколо разбацује новчанице. Није био пијан, добио је много новца на коњу који се звао „Шпијунска Песма”. Ћутали смо и стајали задивљени. Сад ми се чини да су снени долари, које је бацао, лебдели по соби читавог тог поподнева. Ти разбацани долари залепде ми пред очима сваки пут кад помислим на оца.

Много касније потражио сам његов савет кад сам се забављао са девојком чија је сестра била заинтересована за мене. Рекао сам оцу да мислим да... то не би било у реду. „Шеикове” очи су се прелиле свиластим сјајем, као Беневе, и рекао је:

– Биће ти жао.

Сад сам остарио и жао ми је.

Упркос клађењу на коње, отац је редовно слао новац мајчиној породици у Експорту. Угљенокопи су били у кризи. Била је депресија и многи људи из Експорта и Вилмердинга стизали су у Чикаго и остајали са нама док се не запосле. И кад би се запослили понекад би остали, плаћајући за стан и храну. Много наших станара радило је на постављању чикашких трамвајских шина. Целе године били су вани са својим чекићима и бушилицама. Сећам се неких имена: Теди Вишњић, Џо Белић, његов брат Дукси, Пит Басара и, чини ми се, Ники Мановић. Њихова имена су ми и блиска и егзотична. Ја, наиме, разумем, али не говорим српски. Био сам плаво дете и поп који нас је учио језик рекао је:

– Ти ниси Србин, ти си Рус!

Престао сам да долазим на његове часове. Тај поп ме је нервирао и зато што је стално говорио о парама.

Наши станари били су на гласу као леписи људи. Увече би изашли са углачаним ципелама, белим кошуљама, краватама, жирадо шеширима. Седели су пред Дороти и Џон Бошњаковом кафаном. И... били су дивљи. И пили су и смејали се. У мом сећању они су бркати, топли, великодушни. Онако високи, стали би у круг и, у широком луку, добавивали ме један другом преко собе.

Ово су искуства пре искустава. Искуства вољеног детета коме се свет чинио великодушан. Сећам се како су браћи Сими и Владимиру Ослићу саопштили да ће им отац ослепети. Браћа су отишла код хирурга и предложила да дају сваки по једно око – да њихов отац има оба... Мирко Драговић је био двометраш и тако леп да су га жене пратиле на улици. А био је муцавац. Женама се представљао као Мајкл Скот. Сањарио је о скупим баровима као „Rush Street”. Касније се обогатио са својом грађевинском компанијом. Зауставио би ме на улици, ставио ми руку на раме и рекао:

– СССС-с-синко, зз-наш шта морамо имати?! Мм-мо-рамо имати ссс-с-стила!

Мој рођак Милош Матјовић једном се возио са пријатељима од Алеквице Пенсилванија до Чикага и није престајао да говори четрнаест сати. Кад су прве чикашке зграде стале да промичу око њих, он је престао да прича, изненађено кашљуцнуо и пожалио се:

– Нешто ме грло гребе, одједном.

Он је касније у суседству отворио бар који се звао „Мајк’с”. Кад би у бару избила туча, Милош би се залетео, побацио кавгације на све стране и туча би сместа престала. Десило му се једном да се, правећи сендвиче, посекао и изгубио мало крви. Он се страшно забринуо. Уносио ми се у лице и поверљиво шаптао:

– Синко, а да не изгубим ја због овога мушку снагу?

Милош је био ожењен са Мери, која је била сироча и Хрватица. Једном је Мери на годину дана побегла од мужа. Милош је сумњао на аутомеханичара преко пута. Тукао је песницом по хауби кола испод којих се аутомеханичар крио и викао:

– Изађи да ти ноге полозим.

Мери се касније вратила мужу и бринула се о њему кад се разболео. Остарили су заједно међу пластичним пе-пељарама које је она скупљала, у стану где су се свађали пас и папагај и телевизор увек горео на најјаче.

У бријачницу Чарлија Зеровића муштерије су привлачили мање његов чешаљ и маказе, а више оно што је причао док шиша и како је то причао. Доводио сам студенте да се ошишају код Зеровића и виде његову представу. Чарли се плашио прехладе као тенор. Његова жена Лилијан увек би му смлачила пиво, јер је он пазио на свој „орган”. Берберин је личио на Салвадора Далија. Подизао је дркове и кажипрст и објављивао:

– Стаљин – то је превара. Тек следећа револуција ће бити права револуција!

Ја, иначе, верујем да су Срби глумци, а Црногорци сликари. Страшно је много театра било око нас. Чарли је био берберин-глумац. А глумци су били и његова два брата, Џек и Про Зеровић. Они су били кечери. У њиховим мечевима све је било намештено, знало се и ко ће победити, ко изгубити. Нико није бивао повређен. Џек је био негативац под именом „Луди Рус”. Чинило се да он удара људе у муда и гура им прсте у очи. Проово професионално име било је „Пјер Ламар”, по француском плејбоју. Сви емигранти са Клајборн авеније волели су Пјера Ламара.

Породица Симић држала је месарску радњу на трамвајској линији. Горњи део Данице Симић биле су саме груди. Она је говорила граматички исправно, језиком образованих људи. Мојој мајци је било помало смешна, а

помало јој се дивила. Даница је била Катерина Велика у тој својој продавници. Док је продавала месо, држала је лекције о СВЕМУ. Њене три кћери имале су велике груди на мајку и добре фигуре. Маријана је свирала клавир, удала се за српског попа, лепог али дивљачног сељака, који ју је малтретирао. Савета је била контра алт, удала се за Данила Драговића. Здравка је била балерина. Изазивала је мушкарце, прислањала се телом при сусрету, али, у ствари, нико није имао никаквог успеха код ње. Младићи из суседства зазирали су од сестара. Та аура нечег специјалног их је одбијала.

– Срање! – говорили су младићи.

Нервирао ме одувек тај српски нихилизам и мржња према свему што би могло бити специјално, драгоцено... Јер, Здравка је глумила кад говори – дизала главу, узмахивала рукама. Мојим либералним пријатељима са факултета се свиђала. Није се свиђала момцима из гета. Отац девојака, Данило Симић, био је соколаш. Веома усправан, ужурбаних кретњи. Када се окретао, окретао се раменима, никад само главом. Мангупи из комшилука су га сажалевали, зато што је Даница водила радњу. А била је у суседству једна госпођа, лепа и мирна као анђеоло. Моја мајка ју је звала „жалосна врба”. И онда се испоставило да је Данило туцао ту анђеолску госпођу. Све кћерке су се окренуле против Данила и нису му упућивале ни реч. После неког времена њихов отац, усправни соколаш, добио је срчани напад и умро. Здравка је театрално стављала надланицу на чело и узвикивала:

– Зашто? Зашто сам ја била тако груба према свом оцу?

– Луда! – говорили су српски младићи из гета.

Јако сам волео свој стари комшилук, али ме та одбојност према свему другачијем гонила да одем, да се оградим, да побегнем што даље. И, што је најважније, осећао сам да је то чему су се мангупи из краја подсмевали квалитетније од самих подсмевача.

★

Застајем пред портретом професора Мелвина Бобића, човека који ми је поверио ове догађаје. Четкица сликара Ејблиса овенчала је Бобићево чело венцем беле косе. Кроз уске прорезе сијају подругљиве очи, зелене као у козе. Портрет је готово сасвим довршен, изузев што на месту уста зјапи празнина.

– Нисам могао да му насликам уста – уплахилено ми објашњава сликар Ејблис – зато што Бобић ни једног часа није престајао да прича.

– Портрет начињен речима хвата управо оно што измиче сликару – уверавам Бобића док излазимо из атељеа.

Бобић ме не слуша. Његову пажњу заокупља нешто друго: у алеји се пале улична светла! Светлост је синула тачно на размеђи мрачне улице и бледоплавог неба. Не зна се да ли су то светла залебдела у крошњама или је улица у трену залебдела између дана и ноћи. Стари професор Бобић диже прст и узвикује:

– Погледај што је лепо!

Мора да је било лепо и пре тога, али је изгледало као да је тек повик „Погледај!” упалио светла у алеји. Испод

подмлађених фењера, Бобић се накашљава и наставља са својом причом:

*

Једном сам био домаћин Хани Арент када је гостовала у Њу Хемпширу, на нашем универзитету.

– Чикаго и није град него раскршће – рекла ми је тада Хана Арент. И није била једина која је осећала да је Чикаго обележен неком специфичном емигрантском муком, да је тужан град. Мени није био тужан. Мени је био жив. Ветар се дизао с језера Мичиген, великог као море и звиждао преко челичних мостова. Људи су се склањали у мале ресторане да пију пиво из бокала и глођу ребра са роштиља. Између зграда је решетао Ел – надземна железница и сваки прозор је севао као блиц. У Чикагу се у време мог детињства настанио Дионис, бог Цеза. Клубови су цветали и весељаци су сипали шампањац свирачима у трубе. На репертоару цезера је, у то време, без сумње, била и песма „Шеик из Малог Града”.

Моја школа је била добра. Била је пуна људи са свих страна света, Англосаксонаца, Пољака, Јевреја, Срба, Хрвата, карипских црнаца. Мени је Чикаго био срећан. Мајка би ми направила доручак и ја бих весело отишао у школу. Било је то доба Капонеа и осталих, али је мања шанса била да те неко опљачка или нападне на улици него сад.

На истоку је била Златна обала, на западу су била гета, сиромашна суседства. Ја сам живео више западно, а моја школа је била ближе Златној обали. Школа је била у

богатијем крају, не тако далеко од Линолн Парка. Парк је био тамнозелен са статуама. У њему је била Аугустус Сент Годенова Линколнова статуа и статуа Гетеа. У Линколн Парку је био зоолошки врт са живим животињама и горилама. И била је ботаничка башта са тропским биљкама, где је наш разред ишао да учи ботанику. Парк се простирао миљама поред језера, које је трептало дивном плавом бојом.

Отац ме повремено испраћао на воз и ја сам потпуно сам путовао код мајчине фамилије у рударски град Експорт. Кад бих тамо стигао, људи су ми се дивили што сам тако мали, а путујем сам. Многи стари Срби, иако на само 22 миље од Питсбурга, никад нису били у том граду. Некадашњи сељаци су се бојали да ће им се плитки корени пуштени у Америци потргати ако се поново помере са прага и да ће, све држећи се за руке, као балони одлебдети у небо над Новим светом.

Окрутни деда, који је мајку својевремено заковао у буре и гурнуо је низ брдо, према мени је увек био диван. Кад бих ја дошао, он би испекао јагње на ражњу. Деда је у руднику добијао чврсто заклопљену алуминијумску посуду на спратове. Део тог рударског следовања био је и колач. Деда га никад није јео у руднику него би га увек оставио за мене. Ја ту врсту колача нисам волео, али му то нисам рекао никад.

Мој деда Милош је у време прохибиције пекао ракију и држао илегалну кафану. И кад је престала прохибиција, људима је остала навика да долазе пред нашу кућу. Лети би се окупљали под одрином. Зими је кућа увек била топла, јер било је доста угља из рудника. И хлеба и разговора. Кад сам био мало дете, ствари у дединој кући су биле

безимене и свака од њих је сијала. Ја сам учио имена ствари и, прозивајући их, гасио сјај једне по једне од њих. Ствари су се гасиле, али настављали су да сијају људи и њихове приче. Кад би деда Милош ушао у собу, соба би се осветљавала. Светлост би се још повећала када би у собу ушла његова кћерка Ката, приповедача. Од часа кад би она ушла, нико други више није стварно говорио.

Ја нисам тај живот запамтио као лош, било је добре приче и оговарања и мудровања. У ствари, мој рођак Матјовић, који је говорио четрнаест сати није био никакав изузетак. Међу емигрантима у Експорту постојало је нешто чега сам и сам живи пример, а што професори називају „вербалном културом”. Сви су се много дерали, нико уста није затварао. Одрастао сам уз легенде о штрајку, о томе како су са крова исте те куће, моја мајка и италијански комшија Брока бацали камење на компанију полиције.

Ја сам био мали, једини унук. Нисам стварно разумео проблеме. То је мени све било сликовито... А у Експорту деца нису имала ципела... Или су имала једне и чувала их за зиму. Многи су носили само панталоне са трегерима. Дечаци су скупљали лопте на терену за голф. Затим би лоптицу за голф чврсто омотали шпагом и њоме играли безбол. Као палице су користили држаље од ашова из рудника. Ја о томе нисам мислио као о сиромаштву. Јер мене је на крилу држао Раде Банда који је имао очи као гавран. Његов побратим „Шарац” био је сурелан, јер је имао златни зуб и сламни шешир. Причао је смешне приче, углавном о Старом свету, где су, као што се зна, најлепше трешње и облаци. Кад би се много девојака

окупило, почео би да користи ружне речи и тако би их све растерао. Они су били пријатељи мог деде и убрајали се у богове мог дечјег Олимпа.

У центру града у ком су живели деда, Ката и остали били су пумпа и биоскоп. Али прави центар града била је разјапљена рупа у земљи – окно рудника угља! Мене су као дете држали даље од тог подземља. Рудник је био нешто опасно, тамо су се људи повређивали. Та рупа је била извор плућних болести. Рудари су се стидели да буду туберкулозни, па су крили и то је многе коштало живота. Та мрачна рупа је коначно уграбила и мог деду. Глас му је постао шупаљ и за њега су се лепили одједи. Послали су нам телеграм у Чикаго када је умро. Из вечне ноћи рудника дошла је сушица која је однела моју тетку Кат у тридесет другој. О деди и Кати мислим као о двома лампама, угашеним црном прашином рудника. Увек сам имао утисак да су ти људи који су ме држали на крилу и причали ми приче били жртве, да им није дата шанса. Да би њихов живот некако требало улепшати; и можда га ја улепшавам у сећању.

Кад је касније баба умрла, поп у руској цркви нам је показао књигу. У њој су биле молитве које је плаћала за људе који су умрли. По мало, колико је кад имала. По десет центи, четврт долара. У књизи је било много непознатих људи за чије душе се баба бринула. Ни сам нисам био равнодушан према душама људи у Експорту. Волео сам њихову... боју. Никад их нисам одбацивао. И, истовремено, што сам бивао старији, желео сам да побегнем што даље. Нисам поносан на све разлоге због којих сам хтео да одем. Делом је то била идеја успеха. Веровао сам да је